



## פרשת בראשית

1. מי שאין לו אש להבדלה במוצאי שבת האם אפשר לברך על אורו של כוכבים?
2. מי שטעה ואמר ותן טל ומטר לפני ז' במרחשון לאחר שמחת תורה האם צריך לחזור?
3. איך אמר הקב"ה לאדם כשיאכל מעץ הדעת ימות הרי לא מת באותו יום?
4. איך היה מותר לאדם לדור עם חוה הרי נאסרה כשהתחתנה עם הנחש?
5. מדוע הפורץ גדר מקבל דווקא עונש שנחש ישכנו ולא שאר עונשין מה קשור הנחש לפורץ גדר?
6. אדם הסובל ממחלת ירח ושחט תוך כדי שינה האם שחיטתו כשרה?
7. היכן הבל קבור?

## בית הכנסת "קול – אליה"

רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

### מתחילים מבראשית...

חושב את עצמך חכם? רוצה לחשוב בצורה קצת אחרת? מעוניין להכניס לעצמך קצת תבילנים לנשמה? חושב שאתה מכיר טוב את פרשת השבוע ומחפש אתגרים חדשים? הנך מוזמן להצטרף אלינו לשעה של קורת רוח לנפש ולנשמה בסדרת שיעורים חדשה בפרשת השבוע בעיון ואקטואלית לחיי היום יום.

מאת הרב יוסף ויצמן

השיעור יתקיים בכל שבת קודש בשעה 16.00. תפילת מנחה בשעה 17.00

## מי שאין לו אש להבדלה במוצאי שבת האם אפשר לברך על אורו של כוכבים?

איתא בגמרא במסכת פסחים (דף נ"ד ע"א) דמברכים על האש במוצאי שבת הואיל ותחילת ברייתו היתה במוצאי שבת.

ובשו"ת הרשב"א (חלק א' סימן קנ"ט) נשאל מה ראו חכמים לברך על האור במוצאי שבת מטעם שהיה מתחלת ברייתו יותר משאר בריאות זה ביום פלוני וזה ביום פלוני, ואולי לפי שבריית האש היתה על ידי אדם ויבא אדם ויברך עליו מה שאין כן בשאר הבריות.

תשובה: יש טעם טוב מזה לפי שנאסר בשבת וכל מוצאי שבת חזר להתירו וכאלו נתחדש עתה. ומשום כך מברכין עליו אף במוצאי יום הכפורים מפני שביום נאסר ועתה הותר וכאילו נתחדש עתה.

יש לחקור מי שאין לו אש להבדלה במוצאי שבת האם אפשר לברך על אורן של כוכבים או דילמא אי אפשר לברך על אורן של כוכבים. הנה איתא בפרקי דרבי אליעזר פרק כ' שאם אין לו לאדם אש פושט ידו לאור הכוכבים שהן של אש ויסתכל בצפורניו שהן לבנות מן הגוף ואומר ברוך מאורי האש.

חזינן להדיא מהפרקי דרבי אליעזר שאפשר לברך ברכת מאורי האש על אורן של כוכבים, ופרקי דרבי אליעזר הנ"ל מובא בהרבה ראשונים בסדר רב עמרם גאון, ובשערי שמחה לרבינו יצחק אבן גיאת (הלכות הבדלה) ובליקוטי פרדס מרש"י בענין מוצאי שבת, וברוקח (סימן שני"ו) והמנהיג בדין שבת (אות ס"ה) ובשבלי הלקט סוף כלל שני ואור זרוע (הלכות מוצאי שבת סימן צ"ג).

וכן בטור אורח חיים (הלכות שבת סימן רצ"ו) כתב ואם היה בדרך פושט את ידו לאור הכוכבים שהן מן האש ומברך בורא מאורי האש.

ובספר מור וקציעה להגאון היעב"ץ (סימן רצ"ו) כתב דאפשר להביא ראיה להאי הלכה מהא דאיתא בגמרא במסכת פסחים (דף ב' ע"א) הנודר מהאור אסור באורן של כוכבים, חזינן דאורן של כוכבים נקראו אור.

ומקשה למה השמיטוהו הפוסקים שאפשר לברך על אורן של כוכבים: אף על גב דאשתמיט תלמודא מלאדכוריה לענין נר דהבדלה. והעב"ץ דחה זאת דאין ראיה מהתם: דאע"ג דאורן של כוכבים אור אקרי, מאורי האש לא אקרי, חדא דלאו אש הוא, ועוד דהא מברכין מאורי לשון רבים כבית הלל, משום דכמה גוונים יש בשלהבת, משא"כ באור דכוכבים, אף על פי שגם הכוכבים חלוקים בגוונים אורן כנודע, מ"מ כל אחד מהם אין לו רק גוון אחד בלבד.

והביא ראיה שהגמרא שלנו סוברת דאי אפשר לברך על אורן של כוכבים: דאמרינן בגמרא במסכת פסחים (דף נ"ד ע"א) שמברכין על האור במוצאי שבת לפי שהוא תחלת ברייתו, ומסקינן התם דאור דידן הוא דאברי במוצאי שבת ועליו מברכין, וכדמייתי התם נמי דנתן הקדוש ברוך הוא בינה יתרה באדם הראשון במוצאי שבת, ונראה דהיינו טעמא דהשמיטוהו הפוסקים.

ומסיק היעב"ץ: לכן נראה לי שאין לסמוך על אותה אגדה חיצונית, ואין לברך במוצאי שבת על אור כוכבים, אלא פושט ידו בלי ברכה אף כשאין לו נר.

וכן בשו"ת מעשה אברהם (סימן מ"ו בד"ה ואידך) כתב להוכיח דלא קימ"ל כדברי הפרקי דרבי אליעזר בזה, ושכן דעת כל הפוסקים שהשמיטוהו להא דכוכבים, עי"ש.

וכן בהגהות יצחק ירנן על הרי"צ גיאת (עמוד ט"ז) כתב דרבי אליעזר שמותי הוא, וסבירא ליה כבית שמאי דאמרי מאור האש, שגוון אחד יש באור, ומשום הכי קאמר שמברכין על אור הכוכבים, משא"כ לדידן דקי"ל כב"ה, ומשום הכי בגמרא במסכת פסחים (דף ב') פריך למאי נפק"מ דאור של כוכבים מקרי אור, לא מתרצת הגמ' דנפק"מ להבדלה, דבאמת אי אפשר לברך על זה.

\* \* \* \*

**מי שטעה ואמר ותן טל ומטר לפני ז' במרחשון לאחר שמחת תורה האם צריך לחזור?**

ו"ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה" (בראשית ב ו).

איתא במשנה במסכת תענית (דף י"ע"א) בשלשה במרחשון שואלים את הגשמים, רבן גמליאל אומר בשבעה בו, חמשה עשר יום לאחר החג, כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת פירוש, בשביל עולי רגלים בזמן שהיה בית המקדש קיים, ולאחר הרגל חוזרים למקומם, לפיכך יש להימנע מלשאול טל ומטר עד שבעה בחשון, כדי שיספיקו להגיע לגבול ארצם ולמצוא מחסה מזרם וממטר, ולא ידביקום הגשמים בעת הליכתם בשובם לבתיהם, ונפסקה הלכה בגמרא כרבן גמליאל וכן פסק הר"י שם, וכן הרמב"ם (פרק ב' מהלכות תפלה הלכה ט"ז).

וכתב הר"ן במסכת תענית (דף י"ע"א) שאף על פי שבזמן הזה לאחר שחרב בית המקדש אין מצות עליה לרגל נוהגת, מכל מקום גם לאחר החורבן היו נוהרים ומתאספים מכל סביבות ארץ ישראל לעלות לרגל לירושלים, כמו שעושים גם היום, ומפני עולי רגל אלו ראוי לאחר שאלת טל ומטר עד שבעה בחשון, כדי שיספיקו לשוב לבתיהם.

אבל הרמב"ן (מובא בספר ארחות חיים הלכות תפלה סימן ק"ט) וכן כתב תלמיד הרמב"ן בפירושו למסכת תענית (דף י"ע"א בשם רבו), וכן כתב בחידושי הריטב"א מסכת תענית (דף י"ע"א) והובאה שיטה זו גם במאירי שם סובר שבזמן הזה צריכים להתחיל לשאול טל ומטר בברכת השנים החל ממוצאי חג שמיני עצרת והלאה, הואיל ואין עולי רגלים מצויים.

יש לחקור מי שטעה והזכיר לאחר שמיני עצרת לפני ז' במרחשון ותן טל ומטר האם חייב לחזור.

הנה בהגהות רע"א (או"ח סימן ק"י"ז) מביא בשם שו"ת תורת חיים (חלק ג' סימן ג) העלה שבחוץ לארץ שאין שואלים טל ומטר עד ששים יום לתקופת תשרי אם טעה ושאל טל ומטר בברכת השנים בתוך הזמן הזה, אינו חוזר להתפלל, הואיל ואינו סימן קללה, שאילו היה סימן קללה לא היו מזכירים בימים אלו משיב הרוח ומוריד הגשם.

וכיוצא בזה פסק בשו"ת הרדב"ז (חלק ה' סימן ב' אלפים נ"ה) וזה לשונו: ומזה הטעם אני סובר שאם שאל טל ומטר בתוך ששים לתקופה במצרים אין מחזירים אותו לפי שאין הגשמים בימים אלו סימן קללה. וכס מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן ק"י"ז סק"ג) הסכים לדעת הרדב"ז. אבל הקרבן נתנאל במסכת תענית (פרק א' סימן ד' אות ד) סבירא ליה שצריך לחזור.

מו"ר הגאון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל בשו"ת יביע אומר (או"ח חלק י' סימן י) כותב דאין צורך לומר שלדעת הרמב"ן וסיעתו בנידון דידן יצא ידי חובת תפלה, אלא אף לדעת הפוסקים האחרים, שהלכה כמותם, וכן אנו נוהגים כדבריהם, בדיעבד שכבר שאל טל ומטר לפני שבעה בחשון יצא ידי חובתו, ואינו צריך לחזור ולהתפלל, שדוקא השואל טל ומטר בקיץ צריך לחזור ולהתפלל מפני שאז הגשמים סימן קללה הם, וכמו שאמרו בירושלמי (פרק ה' דברכות הלכה ב) וכמו שפירשו התוספות במסכת תענית (דף ג) בשם רבינו נתנאל אבל לאחר חג שמיני עצרת שהוא עונת הגשמים, ולכן מזכירים בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם, כמבואר במשנה במסכת תענית (דף ב' ע"א) אין להקפיד בדיעבד על שאלת טל ומטר.

וכן בהליכות שלמה (הלכות תפילה פרק ח' ס"ק י"ח) פסק שמי שטעה ואמר ותן טל ומטר לאחר החג קודם ז' במרחשון אינו צריך לחזור, משום דסוף סוף חשוב זמן גשמים, מ"מ בזמננו אין הדבר המפריע כל כך להולכי דרכים אם ירד גשם מקודם.

\* \* \* \*

### **איך אמר הקב"ה לאדם כשיאכל מעץ הדעת ימות הרי לא מת באותו יום?**

"ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (ב ג).

ומקשים הרמב"ן, הריב"א, והחזקוני הרי אדם הראשון לא מת באותו יום שאכל מעץ הדעת.

ויש על כך כמה תרוצים:

הרמב"ן, וברבינו בחיי מתרצים: ביום אכלך ממנו מות תמות בעת שתאכל ממנו תהיה בן מות, שאין הכוונה שימות מיד בו ביום.

החזקוני (בראשית פרק ג) מתרץ: ניצל לפי שהשיב דברים נכוחים, האשה אשר נתת עמדי וגו' סבור הייתי שלא נתת לי אשה רק לתקנתי ולא היה לי להשמר ממנה ומ"מ מפני שהניח צווי נתקלל.

הריב"א (בראשית פרק ב') מתרץ: מה שכתוב ביום אכלך, ר"ל ביום של הקדוש ברוך הוא שהוא אלף שנה, וראיה לדבריו מובא בב"ר דאיתא התם אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת כך אמרתי ביום אכלך ממנו מות תמות אי אתם יודעים אם יום אחד משלי אם יום משלכם, הריני נותן לו יום אחד משלי שהוא אלף שנים, והוא חי ט' מאות שנה ול' שנה, ומנין ע' שנה לבניו הה"ד ימי שנותינו בהם שבעים שנה.

\* \* \* \*

### **איך היה מותר לאדם לדור עם חוה הרי נאסרה כשהתחתנה עם הנחש?**

איתא בגמרא במסכת שבת (דף קמ"ו ע"א) דהנחש התחתן עם חוה. ומסרש ברש"י שם דילפינן מהא דכתיב בפרשתן "הנחש השיאני" לשון נשואין.

ובמהרש"א במסכת עבודה זרה (דף כ"ב ע"ב) על הא דאיתא שם גם בגמרא שהנחש התחתן עם חוה כתב וז"ל מפרש"י פרק חבית כשנתן לה עצה לאכול מן העץ בא עליה דכתיב (בפרשה ג' י"ג) הנחש השיאני לשון נשואין עכ"ל, ובנזיר הוסיף ביאור שנאמר שם פסוק יד "ויאמר ה' אלהים אל הנחש "כי עשית זאת ארור אתה" וגו'. איזה מעשה עשה, שבא על חוה.

ועוד יותר תמוה, שהרי בגליון השי"ס לרבי עקיבא אייגר במסכת נזיר (דף ב' ע"א) מביא בשם החיד"א בספרו שם הגדולים באות ש' שכתב בשם הרב יד מלאכי דפירוש נזיר אינו מרש"י.

בנוסחת הריב"ן שמודפס בתוך הגמרא במסכת נזיר (דף כ"ג ע"ב) שהיה תלמידו של רש"י ומביא דברים ששמע מרש"י שמביא את הדרש הנ"ל שמובא במהרש"א.

הנה בילקוט ראובני בפרשתן מביא בשם ספר הפליאה שהקשה: כיון דחוה זנתה עם הנחש למה לא נאסרה על האדם. ובחכמת התורה להגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בפרשה הקשה על כך: א. הרי דין זה שסוטה אסורה לבעלה זה נאמרה רק לישראל ולא לבני נח. ב. הרי קימ"ל בגמרא במסכת יבמות (דף נ"ט ע"ב) אין זנות לבהמה, ואשה הנרבעת מהבהמה מותרת לבעלה.

\* \* \* \*

### **מדוע הפורץ גדר מקבל דווקא עונש שנחש ישכנו ולא שאר עונשין מה קשור הנחש לפורץ גדר?**

"וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום".

והקשה החיד"א בפני דוד בפרשה אכין ורקין הם מיעוטיין, והכא רק רע מה מיעט?.

ותירץ: בשם הרב מהר"ר ישעיה באסאן זלה"ה כי היצר הרע הוא מקטין עונות האדם בטענות בלות ומטולאות שאין להם על מה שיסמוכו ומפתה האדם, וזה מה שאמר הפסוק וכל יצר מחשבות לבו רק רע למעט הרע ולצדד צדדים שאינו איסור חמור כגון דהוי ספק ורחמנא לבא בעי, או זה חומרת חז"ל לגדר דוקא וכיוצא משאות שוא ומדוחים, והוא אומרו רק רע, כך תירץ החיד"א בספרו פני דוד בפרשה הרב מהר"ר ישעיה באסאן זלה"ה, חזינן מדבריו הקדושים דעיקר הפתוי יצר הרע לומר על דברים שזה רק גדר.

הנה כתוב בספר קהלת (פרק י' ח) "ופורץ גדר ישכנו נחש".

ומקשה החפץ חיים בפרשה על הפסוק ואתה תשופני עקב (עמוד ס"ה) וכן המהר"ל בנר מצוה (חלק ב' עניני חנוכה):

מדוע פורץ גדר מקבל דווקא עונש שנחש ישכנו מה קשור הנחש לפורץ גדר?

ויש על כך כמה תרוצים:

על פי מה דאיתא במסכת שמחות (פרק ד) רבי שמעון בן יוחאי אומר הנחש פרץ גדר מתחילה, לפיכך נעשה ספקלטור לכל פורצי גדרות.

החפץ חיים בפרשה על הפסוק ואתה תשופני עקב (עמוד ס"ה) מתרץ: שאם נשאל את הפורץ גדר למה עשיתי כן, יענה ויאמר לא פעלתי עוון הלא אינו נוגע באיסור תורה, אבל אינו צודק כי כל גדר שגדרו חז"ל הוא מפני שראו למרחוק וצפו שהעובר עליו סופו שיגיע לאיסור תורה, ומשום כך עונשו בהכשת נחש, כי הנחש מכיש בעקב, והלא אם נקטעה

רגלה האדם מן הארכובה ולמטה יכול לחיות ואין חסרון העקב סכנה כלל ומדוע ימות בהכשת העקב? אלא משום שהארס מחלחל ומתפשט מעקבו עד ראשו וממיתו כך הדבר גם בעובר על דברי חכמים ופורץ גדרים שמתחיל באיסור שבות מדבריהם ולבסוף יבא לאיסור סקילה. ועיין במסילת ישרים פרק ו' כעין זה.

שמעתי פעם מהגאון הצדיק רבי אלימלך בידרמן שליט"א רעיון נפלא בענין זה: שהיה פעם אדם שרצה לקפוץ ממגדל אייפל ואמרו לו שתתרוקן לגמרי אם תקפוץ מכזה מקום גבוה, אז אמר נקפוץ רק קומה אחת מהגג עד החלונות של הקומה האחרונה, אמר לו חבר שלו כל זמן שאתה אינו עובר הגדר יש לך ביטוח אבל ברגע שעברת את הגדר ואתה רוצה קצת ליפול אז אין כבר אחריות כמה שתיפול ותוכל להתרוקן לגמרי.

המהר"ל (בנר מצוה חלק ב' עניני חנוכה) מתרץ: כי הגדר הוא נעשה לקיום ולשמירה, והם דברי חכמים שהם נעשו לסייג ולגדר, אשר כל גדר הוא שמירה וקיום, וכאשר הוא פורץ דבר שהוא לשמירה ולקיום, אין לו קיום, ולכך כתיב "ישכנו נחש", כי הנחש הביא מיתה לעולם, והנחש מוכן אל זה ביותר, כמו שהביא מיתה אל העולם, וזה שהוא פורץ הגדר שהוא לשמירה ולקיום, ראוי בעצמו אל המיתה, להיות בטל לגמרי מן העולם.

והחיד"א (בספרו פני דוד בפרשה) מתרץ מדוע מיעטה התורה את היצר הרע: דאפשר לומר דרך הלציי כי כאשר הרשע מגדיל עונות יום יום ומרגיל עצמו תדיר בעריות וגזלות וכיוצא כשהוא במדרגה זו, אין צורך ליצר להסיתו ולפתותו כי הוא מעצמו הולך ועושה כי ההרגל נעשה טבע וזה תכלית הרשע, וזה מה שאמר הפסוק כי רבה רעת האדם בארץ כל כך נתרבתה עד שבאו למדרגה שיצרים הוא מועט שאין לו צורך ליצה"ר לפתותה, והוא אומר וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום כלומר שהיצר הוא מעט רע מעט הוא הפיתוי וההסטה כי אין לו עוד צורך לטרור עמם. ולפי זה מפרש באופן נפלא: הא דאיתא בגמרא במסכת סוכה (דף נ"ב ע"א) דלעתיד לבא היצר הרע נדמה כהר לצדיקים, ולרשעים כחוט השערה, כי הצדיקים בהיותם זהירים לישמר ממנו כל יום מתחדש יצרן בטענות ופיתויים קשים מהראשונים אולי יפותה ועל זה הדרך הולך וגדל הפיתוי וההסטה חדשים לבקרים, והרשעים להפך כי בהיות שהורגלו ערב ובקר בעבירות ההרגל נעשה טבע ואין לו צורך לפתותו ולכן נדמה להם לחוט כי באמת בסוף כך היה להם היצר הרע דק לקוי אינו מפתה ואינו מסית כי כבר זכה בו והורגל לעבור על דת.

\* \* \* \*

### אדם הסובל ממחלת ירח ושחט תוך כדי שינה האם שחיטתו כשרה?

"וייפל ה' אלהים תרדמה על האדם וישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר תחתנה" (ב כא).

בשו"ת תולדות יעקב (להרב יעקב זאב כהנא זצ"ל נדפס בוילנא תרס"ז יו"ד סיצן לא עמוד 136) כתב: נולד ספק אצלי בשו"ב ששחט בעת שינתו, כי יש אנשים הנדמים לאנשים אשר נעורים בעת שינתם כי הולכים ועושים מלאכתם כאיש ער ובאמת ישנים, האם כשרה שחיטתו אם בדקו הסכין אחר השחיטה ונמצא יפה, האם י"ל דכיון דישן הוא ולא בר חיובא הוא אינו נקרא בר זביחה.

ובתוך דבריו כותב: והא ליכא למיבעי אי ישן נקרא אדם להיות ספק אם הוא נקרא בא מכח גברא או לא, דהלא מקרא מלא דיבר הכתוב "ויפל אלהים תרדמה על האדם" מדלא כתיב ויפל עליו תרדמה, מוכח דאפילו בעת שהיה התרדמה עליו נקרא אדם. אבל יש לדחות שאדרבה דוק מיניה לאידך גיסא, מדכתיב "ויפל ה' תרדמה על האדם וישן", משמע שרק קודם שישן נקרא אדם, ועיי"ש שמביא ראייה שישן מיקרי אדם מסך שמן המשחה על מת, עיי"ש. ובספר פרי אשל (חידושים עמ"ס יבמות לרבי שלום אלחנן הלוי זצ"ל וואבאלניק תרל"ז עמוד 42) כתב: ישן ששחט לא נזכר בשום מקום, ובאמת משכחת דבר זה באותן שיש להם חולי אשר עושים מעשיהם גם בעת השינה כמובא בספרי הרפואה, ועמד אצלו אחד ער אשר יודע הלכות שחיטה, אמנם פשוט ששחיטתו פסולה, ולרוב פשיטותו לא כתבוהו המפרשים ובעלי תשובה.

ובתבואות שור (סימן ד' סק"ד) שהביא דין זה שיש מגדולי הפוסקים שכתבו שאע"ג שלא בעי שיכוין אפילו לחתיכה בעלמא, מ"מ כוונה קצת בעי דקרא דזבחת ה"ל כאילו כתיב ועשית וכו', ואם בשינה דחף לסכין נמי פסול. ובשדי חמד (מערכת י' כלל ל"ד) האריך בקיום מצוות על ידי אדם ישן, אם קיים מצוה בשינתו אי יוצא בה ידי חובה.

ועיין בדברי רבנו יוסף חיים בשו"ת תורה לשמה (סי' קמ"ד) לגבי העובר עבירה בשינתו.

\* \* \* \*

### היכן הבל קבור?

"וַיֹּאמֶר קִין אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בְהִיּוֹתָם בְּשָׂדֵה וַיִּקָּם קִין אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ" (ד ח).

במדרש בראשית רבה (כב, ז-ח) רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר על מה היו מדיינין אלא זה אומר בתחומי בית המקדש נבנה וזה אומר בתחומי בית המקדש נבנה, שנאמר "ויהי בהיותם בשדה" - ואין שדה אלא בית המקדש כמאמר הכתוב "ציון שדה תחרש" ומתוך כך ויקם קין על הבל אחיו ויהרגהו.

ומי קברו? אמר רבי אלעזר בן פדת עופות השמים וחיות טהורות קברוהו ונתן להן הקב"ה שכרן שתי ברכות שמברכים עליהן אחת לשחיטה ואחת לכיסוי הדם.

וברמב"ם הלכות בית הבחירה (פ"ב ה"ב) כתב: ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא. מכל האמור לעיל שקין והבל רבו במקום המקדש, וכן שם הקריבו את קרבנם, א"כ גם מקום קבורת הבל היה במקום זה.

ולפי"ז יש להקשות, שנמצא שהבל קבור במקום המזבח, ואיך כהנים במשך כל שנות קיומו של בית המקדש, הילכו שם, הרי זה טמא בטומאת אהל המת.

ואף שהגמרא במסכת נזיר (דף נד ע"א) אומרת: שקבר שקודם הדיבור אינו מטמא באהל, הרי ברש"י ובתוספות (שם ד"ה או) כתבו דהיינו רק לדעת ר"ש דאמר במסכת יבמות (דף סא) דעכו"ם אינו מטמא באהל דכתיב "אדם כי ימות" ונכרי אינו קרוי אדם, אך לחכמים דקבר נכרי מטמא הכי נמי קבר שלפני הדיבור, וצ"ע.

ועין בירושלמי (פ"ק דסנהדרין ה"ב) דחזקיהו המלך עיבר את השנה מפני הטומאה, והטומאה היתה שמצאו גולגתו של ארנן היבוסי תחת המזבח. ובמשנה למלך (פ"א מהלכות בית הבחירה הי"ג) שדן בזה אי תחת המזבח היה חלול עד התהום, ובחידושי החתם סופר על מסכת סנהדרין (דף יב ע"א ד"ה ר' יהודה אומר) שהרחיב במעשה זה, והאם מצאו ממש תחת המזבח, או בביתו שהיה מחובר במחילות לתחת המזבח.

\* \* \* \*